

Nowak, Irena

Sprawy kultury a rozwój przemysłu w rejonie płockim

Notatki Płockie 11/5-39, 20-24

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWY KULTURY A ROZWÓJ PRZEMYSŁU W REJONIE PŁOCKIM

Narodziny kultury współczesnej wiążą się z rewolucją przemysłową XIX wieku. Nagromadzenie wynalazków i udoskonalen technicznych przyniosło szybki postęp mechanizacji narzędzi pracy i środków komunikacji — powstał maszynowy przemysł fabryczny. Dało to początek wielkim procesom społecznym i kulturowym, przez które przemysł do dzisiaj zmienia tradycyjne społeczeństwa rolnicze w nowoczesne społeczeństwa przemysłowe, procesom, które stały się podłożem nowego typu kultury, kultury epoki industrialnej.

Związki kultury z przemysłem, zapoczątkowane w historii, rosną i przybierają coraz to nowe formy wzajemnego oddziaływania; w świecie dzisiejszym są tak dalece istotne, że geografia industrializacji pokrywa się z geografią kultury.

W Polsce powojennej ustrój socjalistyczny przyniósł rewolucję społeczną, gospodarczą i kulturalną. Upowszechnienie oświaty i kultury w skali masowej było warunkiem umacniania się ustroju narówni z odbudową kraju, odbudową i budową przemysłu. Przemiany w społecznym zasięgu kultury w wyniku działania polityki kulturalnej wyprzedzają niejednokrotnie postęp rozwoju gospodarczego poszczególnych rejonów, co nie zmienia zasadniczej roli przemysłu w przeobrażeniach społecznych i kulturalnych kraju.

Pod wpływem globalnego uprzemysłowienia kraju, w nowych warunkach i nowych formach zachodzą te same procesy społeczne, które powstały u narodzin industrializacji: rosną nowoczesne miasta przemysłowe, migracje ze wsi i małych miasteczek zmieniają strukturę społeczno-przestrzenną kraju i społeczno-zawodową ludności, zmniejsza się udział rolnictwa na korzyść przemysłu w gospodarce narodowej, procesy urbanizacyjne obejmują miasta i przenikają na wieś. Drogą ścierania się dawnych i nowych sposobów życia i myślenia, stosunków międzyludzkich i postaw społecznych, kształtuje się nowe oblicze naszego społeczeństwa. Procesy te zachodzą w skali całego kraju, lecz nie z jednakową intensywnością — rejonu znajdującego się pod bezpośrednim wpływem wielkiego przemysłu usytuowanego na ich terenie ulegają tym procesom w sposób głębszy i bardziej dynamiczny¹⁾.

Rejony uprzemysłowione rozwijają się więc zarówno pod wpływami ogólnokrajowych procesów industrializacji, jak też pod wpływem wielkiego zakładu przemysłowego powstającego w rejonie. Specyfika przemian danego rejonu zależy w znacznej mierze od sytuacji poprzedzającej wielką inwestycję. Inną funkcję pełni zakład tworzący wokół siebie nowe

miasto, inną, kiedy powstaje na gruncie starego miasta, przy czym nie bez znaczenia jest charakter tego miasta, stopień zawansowania w ogólnokrajowych procesach przemian, a także rezerwy tkwiących w nim sił miastotwórczych.

Jakim miastem był Płock zanim wkroczyła tu Petrochemia? Nierównomierny rozwój przemysłu w kraju pozostawił Płock na uboczu; mimo to miasto wykazywało zdrowe tendencje rozwojowe rozbudowując stary przemysł i tworząc nowe zakłady; rozwijały się także funkcje miasta jako ośrodka administracji i szkolnictwa w rejonie. Budownictwo postępowało powoli, ludność zwiększała się głównie dzięki migracji ze wsi, na ogół z najbliższych powiatów. Ilość miejsc pracy wzrastała nieznacznie — młodzież studiująca w większości pozostawała poza Płockiem.

Rozwój życia kulturalnego w pierwszym okresie po wojnie rozpoczął się wybuchem inicjatyw kulturalnych, które dość szybko przysięgały. Następnym okresem ożywienia były lata po roku 1956, kiedy to również wzmożło się znacznie życie umysłowe i naukowe Płocka w oparciu o Towarzystwo Naukowe Płockie. Płock zresztą we wszystkich okresach swego istnienia intensywnością życia kulturalnego przerastał znacznie inne ośrodki miejskie tej samej rangi administracyjnej i gospodarczej.

Zinstytucjonalizowane życie kulturalne do roku 1960 przebiegało w ramach świetlic, domów kultury, bibliotek; poza tym rosło upowszechnienie kultury masowej — czytelnictwo prasy, kino, a przede wszystkim radio, którego zasięg w latach 1950—1960 zwiększył się dwukrotnie.

Radio, książka, w mniejszym stopniu prasa, rozpowszechniały się również na wsi, mówiły o możliwościach lepszego życia, budziły nowe dążenia, nowe potrzeby, niejednokrotnie trudne do zaspokojenia. W roku 1960 co 9 mieszkańców powiatu płockiego był radioabonentem i co 9 stałym czytelnikiem biblioteki. Powiat miał 10 małych kin, 42 świetlice i 72 zespoły amatorskie. Mimo to poczucie niedostatku kulturalnego odczuwane było szczególnie przez młodzież wiejską bardziej niż inne braki; dają temu wyraz wspomnienia z tych lat zawarte w pamiętnikach, nadesłanych na konkurs Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN. Rolniczy rejon płocki żył w oczekiwaniu zmian, które uwolniłyby wieś od nadmiaru rąk do pracy i z nadzieją spoglądał na Płock.

Przemysł wkroczył do Płocka w istniejące tendencje rozwojowe miasta, zaspakajając potrzeby i zrodzone wcześniej dążenia i ambicje mieszkańców miasta i rejonu.

Jakie zmiany przyniósł Kombinat? Jakie procesy uintensywnił, jakie uruchomił?

Nakłady inwestycyjne, skierowane na budowę Kombinatów na inwestycje przemysłowe i mieszkaniowe w mieście wyniosły w latach 1960—1965 5 miliardów zł. Pełny koszt Zakładów Petrochemicznych przekroczy 10 miliardów zł. Ulokowanie tak wielkich sum inwestycyjnych w rejonie musiało się odbić przede wszystkim na układzie zasobów siły roboczej, stosunkach zatrudnienia i organizacji pracy zarówno w mieście jak i na wsi. Nastąpił dynamiczny wzrost ludności miasta i bardziej jeszcze dynamiczny wzrost zatrudnienia. Liczba ludności w latach 1960—1965 wzrosła o 18 tys., liczba zatrudnionych o 12 tys. (Liczba ta obejmuje również pracowników dojeżdżających z rejonu). Grupa pracowników dojeżdżających, w większości chłopo-robotników, utrzymująca się od roku 1962 w granicach 4—5 tys. stała się trwałą kategorią struktury zatrudnienia w mieście i struktury społeczno-zawodowej wsi.

Utworzenie szeregu nowych miejsc pracy i akcja werbunku kobiet wynikająca z założeń polityki zatrudnienia i polityki mieszkaniowej w mieście przyniosła wzrost zatrudnienia kobiet w ostatnich pięciu latach z 4 tys. do 8 tys. Zatrudnienie kobiet wywołuje konsekwencje społeczne o różnym charakterze — zobowiązuje miasto do zabezpieczenia szeregu usług socjalnych w postaci żłobków, przedszkoli, świetlic przyszkolnych itp., wywołuje zmiany w strukturze zatrudnienia w mieście w organizacji życia domowego, zmienia rolę kobiety w rodzinie, zmienia stosunek do pracy kobiet w różnych środowiskach.

Potrzeby przemysłu i budownictwa, a także innych dziedzin gospodarki wpłynęły na znaczny rozwój szkolnictwa, szczególnie zawodowego, a jednocześnie obudziły powszechny pęd do kształcenia się zarówno wśród młodzieży miasta i rejonu, jak też wśród dorosłych, zatrudnionych w mieście.

Podnoszenie się poziomu wykształcenia i kwalifikacji — z jednej strony, a napływ wykwalifikowanej kadry technicznej i specjalistów innych dziedzin — z drugiej strony, wpływają na zmiany w strukturze społeczno-zawodowej ludności miasta w kierunku coraz znacniejszego wzrostu liczby inteligencji, głównie technicznej i robotników kwalifikowanych.

W związku z potężnym wzrostem zatrudnienia przy wyższym przeciętnym poziomie kwalifikacji podniósł się znacznie globalny fundusz płac w mieście, wzrosła siła nabywcza ludności i potrzeby konsumpcyjne o różnym charakterze.

Wskaźniki konsumpcji spożywczej wykazują kilkakrotnie większy wzrost konsumpcji artykułów luksusowych w stosunku do artykułów pierwszej potrzeby, co jest jednym z przykładów podnoszenia się standardu życiowego mieszkańców Płocka²⁾. Istniejąca w mieście sieć instytucji handlowych, usługowych, kulturalnych, usług socjalnych musiała ulec

reorganizacji w kierunku rozszerzenia i usprawnienia działalności.

Nowe budownictwo mieszkaniowe oddając do użytku 12,5 tys. izb podniosło standard mieszkaniowy Płocka, wyrażający się wzrostem liczby mieszkań z pełnym wyposażeniem z 19^{0/0} do 38^{0/0}; a więc przeciętny poziom warunków higieny domów mieszkalnych podniósł się w mieście dwukrotnie³⁾. Rozwój przestrzenny miasta, rozwiązywania urbanistyczne wiążące w coraz bardziej harmonijną całość stare i nowe dzielnice, podniesienie estetyki wyglądu zewnętrznego miasta i wewnątrz użytkowych — wpływają na poprawę warunków kultury i estetyki życia codziennego. Wszystkie te procesy przekształcają stereotypowy obraz dawnego Płocka i wskazują kierunki jego dalszych przeobrażeń.

Zmiany te dające się ująć globalnie w sztywne porównania liczbowe, sięgają w głąb życia ludzi, ich rodzin i środowisk, sięgają w sferę zachowań, sposobu życia, w sferę całego zakresu ludzkich postaw — od stosunku do higieny przez sprawy rodziny, domu, pracy, wypoczynku, aż do kwestii stosunku do świata współczesnego, zagadnień etycznych i światopoglądowych.

Płock stał się miastem, w którym ze wzmożoną intensywnością ściera się cały szereg wzorów kulturowych, charakterystycznych dla poszczególnych środowisk i grup ludzi. Różnicowanie tych grup jest bardzo znaczne: dawna inteligencja płocka, o wysokim stopniu indywidualnej konsumpcji kulturalnej; środowisko robotników o starych płockich tradycjach; przybysze ze wsi i z różnych miast Polski z wzorami życia swych dawnych środowisk; chłopi-robotnicy, będący na styku dwóch kultur — wiejskiej i miejskiej; mieszkańcy hoteli robotniczych, wędrujący z budowy na budowę z tradycjami swych domów rodzinnych; a także Cyganie, asymilujący się w pierwszym pokoleniu do życia osiadłego. Masa młodzieży z tych wszystkich środowisk stanowi odrębną grupę, o wielu cechach wspólnych mimo całego zróżnicowania. W konfliktach wewnętrznych ścierają się płockie i obce, stare i nowe wzory — kształtują się cechy modelu kulturalnego nowej przemysłowej społeczności. Proces integracji tej społeczności staje się niezwykle złożonym, a wielkiej wagi problem.

Nie analizując głębiej planowanych i nieplanowanych warunków dla procesów integracyjnych, jakie stwarza wspólny blok mieszkalny, miejsce pracy, zrejonizowana szkoła, miejskie placówki kulturalne itd., trzeba powiedzieć, że zachodzące w wyniku tych i innych warunków, procesy integracyjne cechuje powierzchowność tak, jak powierzchowne są kontakty między ludźmi różnych środowisk. Jeżeli pierwszym krokiem na drodze integracji, jest wzajemna tolerancja, to ta faza współżycia została już w Płocku przekroczona. Rośnie nawet tolerancja w stosunku do Cyganów, mimo wyraźnego odczuwania ich obcości grupowej.

Perspektywa pełniejszej integracji środowiska leży głównie w rękach młodzieży, której ogromna większość zarówno plany zawodowe, jak życiowe wiąże z Płockiem i która już dziś wykazuje najmocniejsze skłonności wzajemnej integracji. Pewną funkcję integracyjną pełni również samo miasto, które przez swą urodę i walory krajobrazowe wywołuje żywy stosunek uczuciowy o podłożu estetycznym, wspólny dawnym i wielu nowym mieszkańcom. Rozmachem swego rozwoju i szybkim nurtem przemian, których motorem i symbolem jest Petrochemia, budzi zainteresowanie, a wśród ludzi bardziej identyfikujących się z miastem — także dumę.

Perspektywy miasta oddziałują na perspektywy życia osobistego ludzi. Większość inżynierów pracujących w Petrochemii, wśród których jest ponad 80% przybyszów, ma zamiar urządzić się i pozostać w Płocku na stałe⁴⁾. Spośród grupy 100 dawnych robotników płockich, ankietowanych w 1965 r. ani jeden nie ma zamiaru opuszczać Płocka.

Istotną rolę w integracji społeczeństwa płockiego pełnią i mają do spełnienia zakłady pracy i instytucje kulturalne. Wspólne warunki życia w uprzemysławiającym się mieście działają na rzecz procesów integracyjnych również przez kształtowanie pewnych wspólnych postaw w stosunku do niektórych istotnych spraw życia.

Jedną z najbardziej istotnych spraw ludzkiego życia jest praca. Stosunek do pracy jest jednym z elementów wchodzących w skład kultury społeczeństwa. Jakie postawy w stosunku do pracy kształtują się w Płocku?

Trudności w uzyskaniu pracy ograniczają możliwości jej wyboru i na pierwsze miejsce wysuwają zarobek, dyktowany koniecznością życiową. Te warunki określały stosunek do pracy ludzi o niższych kwalifikacjach w Płocku przed rokiem 1960. Wzrost zatrudnienia w Płocku po roku 1960 przyniósł nie tylko szerokie możliwości pracy, ale również możliwości jej wyboru, co zresztą spowodowało okresowe zaburzenia na rynku pracy, polegające między innymi na przenoszeniu się ludzi ze starych zakładów na nową budowę. Dzisiaj, w okresie względnej stabilizacji tego procesu, można dostrzec pewne nowo ukształtowane postawy w stosunku ludzi do pracy. Coraz powszechniej utrwała się przekonanie, że o awansie życiowym człowieka decyduje wyłącznie praca i wykształcenie dające mu zawód.

Zamiłowanie do zawodu, zainteresowanie wykonywaną pracą wchodzi w skład cech określających pozytywny, w opinii powszechnej, typ człowieka. Zaangażowany stosunek do pracy wspólny jest inżynierom i nauczycielom, robotnikom i lekarzom; w najmniejszym może stopniu obejmuje robotników niewykwalifikowanych i niższe kategorie pracowników umysłowych. Zaangażowanie to przejawia się między innymi w przenoszeniu spraw pracy, trud-

ności i osiągnięć z nią związanych na teren rodziny i grup towarzyskich czy sąsiedzkich, co jest charakterystyczne dla wszystkich kategorii pracowniczych, w znacznej mierze dotyczy także chłopów-robotników.

Pamiętniki z konkursu Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN przynoszą szereg relacji o pierwszych latach pracy w Petrobudowie, z których widoczna jest rola Petrobudowy, jako twardej szkoły pracy i wychowania społecznego młodej kadry robotników. Walka o wykonanie poszczególnych odcinków budowy, radość z wypełnionego zadania, dumy z współdziałania w tworzeniu nowego, wspaniałego zakładu kształciły bogaty w treści stosunek do pracy.

Charakterystyczną postawę ludności miast uprzemysławiających się jest dążenie do nabywania wszelkiego rodzaju wytworów techniki mających ułatwić i umilić życie. Przy całym zróżnicowaniu potrzeb i możliwości ich realizacji, postawa ta stała się wspólna wielu ludziom z różnych środowisk Płocka i rejonu płockiego.

Wytwory techniki, w postaci środków odbioru kultury masowej, środków komunikacji, czy urządzeń domowych rozprzestrzeniają się z ogromną szybkością. W ciągu pięciu lat ilość motocykli zwiększyła się w Płocku dwukrotnie (dochodząc do 3 tys.), ilość samochodów — czterokrotnie (przekraczając 12 tys.), ilość aparatów telewizyjnych wzrosła ośmiokrotnie (dochodząc do 5 tys.). Motocykl na wielu wsiach coraz częściej zastępuje konia, jako środek lokomocji.

Rozwój techniki niewspółmierny z rozwojem kultury wewnętrznej jest jednym z konfliktowych stanów w przeobrażeniach kulturalnych społeczności uprzemysławiających się, co szczególnie jaskrawo zarysowuje się w pierwszych fazach szybkiego uprzemysłowienia. Zdobyte techniki, nawet jeśli sa dyktowane tylko modą i ambicją, a nie głębszą potrzebą, mają jednak niezaprzeczalną szansę pociągnięcia za sobą i przyśpieszenia istotniejszych, głębszych przeobrażeń w ludzkim życiu i myśleniu. Nowoczesność pewniejszym krokiem wchodzi do środowisk tradycyjnych w formach zewnętrznych: środków technicznych, mody ubraniowej, sposobu zachowania, formy zabawy — torując drogę, niekiedy długą jeszcze drogę, nowym treściom życia i treściom kultury.

Technizacja życia wiąże się z szerszymi aspektami przemian w naszej kulturze — z przechodzeniem od tendencji posiadania, charakterystycznych dla kultury drobnomieszczańskiej do tendencji konsumpcyjnych w najszerszym zakresie, cechujących kulturę industrialną. Dążenie do samochodu lub motocykla nie jest dążeniem do rozszerzenia stanu posiadania, tylko do rozszerzenia możliwości konsumpcyjnych; dążenie do domku jednorodzinnego jest na ogół wariantem powszechnego dążenia do własnego mieszkania z telewizorem, tj. do wy-

godnego, niezależnego życia domowego w kręgu najbliższej rodziny.

Tendencje konsumpcyjne przejawiają się we wszystkich dziedzinach życia, wzrastają wraz z podnoszeniem się ogólnych warunków bytowych w całej społeczności, wyrażają się w dążeniu do korzystania w coraz pełniejszym zakresie z dóbr materialnych i kulturalnych, jakie zaofiarowuje świat współczesny.

Nowe warunki kształtują pozytywne postawy ludzi w stosunku do życia, albo też ich odmiany konfliktowe. Jak ukształtował się stosunek ludzi różnych środowisk do ich czasu wolnego od pracy i sposoby dysponowania nim?

Poszczególne kategorie społeczeństwa rozporządzają różną ilością czasu wolnego i odmiennie czas ten wykorzystują. Umiejętność korzystania z czasu wolnego rośnie wraz z wykształceniem, jednocześnie rośnie poczucie niewystarczającej ilości tego czasu. Ilość czasu wolnego w każdym środowisku maleje wraz ze wzrostem rodziny, co bardziej dotyczy kobiet niż mężczyzn. Istotne znaczenie dla ilości czasu wolnego, jak też dla możliwości korzystania z niego mają warunki pracy — najbardziej niedogodna z tego punktu widzenia jest praca trzyzmianowa i praca dwuzawodowa chłopów-robotników.

Robotnicy niewykwalifikowani, szczególnie chłopi-robotnicy i robotnicy, którzy przybyli ze wsi z tradycyjnymi nawykami pracy i biernego odpoczynku mają najmniej czasu wolnego i najmniej umiejętności wykorzystania go. Odpoczynek bierny, najchętniej w pozycji leżącej bywa uzupełniany słuchaniem radia, rzadziej czytaniem prasy, często bez wyboru albo z niewielką umiejętnością wyboru.

Robotnicy kwalifikowani, podobnie, jak niżsi pracownicy umysłowi ze średnim lub mniej niż średnim wykształceniem znacznie bardziej doceniają posiadany czas wolny i zgłaszają największe potrzeby w zakresie zorganizowanych form spędzania czasu wolnego — życzenia pod adresem zakładu pracy, instytucji kulturalnych, władz miejskich itd. W grupie tej rozpoczyna się regularne czytelnictwo czasopism, należne sobie miejsce zaczyna zajmować książka. Słuchanie radia cechuje dokonywanie wyboru audycji, co w mniejszym stopniu dotyczy telewizji, która ciągle jeszcze przez niegasnącą atrakcyjność przekazu wizualnego i niedostateczne nasycenie ilością aparatów, skłania do oglądania całego programu nawet kosztem obowiązków domowych czy wypoczynku.

Inteligencja zawodowa bardziej niż inne grupy społeczne obciąża swój czas wolny pracami dodatkowymi, co dotyczy głównie osób posiadających rodziny. Poczucie niedostatku ilości czasu wolnego jest rekompensowane intensywnością korzystania z niego. Spędzanie czasu wolnego w tej grupie ma charakter najbardziej zróżnicowany w zależności od cech zawodowych, indywidualnych, środowiskowych

i obiektywnych możliwości związanych z miejscem zamieszkania⁵⁾.

Zmiana miejsca zamieszkania burzy dotychczasowe nawyki korzystania z czasu wolnego, które w nowych warunkach, w dostosowywaniu się do nowego środowiska, nie tworzą się zbyt szybko. Adaptacja do nowego środowiska jest jednocześnie adaptacją do właściwych mu form życia kulturalnego. Jaskrawym przykładem jest tu robotnik wysokokwalifikowany, który mieszkając w Warszawie, korzystał z kina i biblioteki, chodził do teatru i na koncerty; oddelegowany do Płocka, po trzech miesiącach pobytu nie wiedział, gdzie jest w Płocku kino. Młodzi inżynierowie z Petrochemii w znacznej większości korzystają w Płocku z kawiarni i kina, a prawdziwą ich rozrywkę stanowią wyjazdy do Warszawy lub innych dużych miast.

Porównanie korzystania z czasu wolnego robotników płockich w roku 1960 i 1965 wskazuje na znaczne zmiany. Przy niezmienionej powszechności radia i kina, wzrósł nawyk codziennego czytania prasy codziennej, wzrosła ilość czytelników czasopism i książek, zwiększyła się również choć nieznacznie, liczba tych, którzy byli lub bywają w teatrze. Sport, wycieczki motocyklowe, bywanie w kawiarni lub w klubie — stały się udziałem grupy młodych robotników, którzy w roku 1960 najbardziej lubili spacerować po ulicach albo pójść nad Wisłę.

Na tle tych zasygnalizowanych tylko przemian zarysowuje się grupa ludzi, w której dokonały się one najintensywniej — jest to grupa robotników, którzy z kategorii niewykwalifikowanych przeszli do kategorii kwalifikowanych, albo podnieśli wyżej posiadane już kwalifikacje czy wykształcenie. Rysuje się typ człowieka, który dąży do pełnego rozwoju swej osobowości drogą kształcenia się i uczestnictwa kulturalnego. Sprawy uczestnictwa kulturalnego w powiązaniu z czasem wolnym stanowią jeden aspekt życia kulturalnego w mieście, drugim aspektem tego samego zjawiska jest ogólnomiejska organizacja i struktura życia kulturalnego.

Charakterystyczną cechą miast szybko uprzemysławiających się jest bardzo wysoki wzrost kultury masowej, głównie przez upowszechnianie się aparatów radiowych i telewizyjnych, czytelnictwa prasy i korzystania z kina, wiążący się naogół ze zmniejszaniem się uczestnictwa kulturalnego w innych dziedzinach co dotyczy, szczególnie działalności placówek kultury środowiskowej, jak świetlice, kluby, zespoły amatorskie itd. Formy działalności tych placówek okazują się w zmienionych warunkach przestarzałe i niewystarczające, a wypracowanie nowych form wymaga czasu i wysiłku. Zjawisko to dość jaskrawo wystąpiło w niektórych uprzemysławiających się szybko w okresie powojennym miastach podwarszawskich; towarzyszył mu pęd do wyjazdów do Warszawy w poszukiwaniu rozrywki wielkomijskiej⁶⁾.

Ujmując strukturę życia kulturalnego w mieście w podziale na trzy dziedziny: 1) kultury masowej, odbieranej przez środki przekazu masowego, 2) kultury środowiskowej rozwijającej się w oparciu o instytucje kulturalne w mieście i 3) kultury „importowanej” przybywającej do miasta z zewnątrz w postaci koncertów, przedstawień teatralnych, wystaw, odczytów itp. i analizując ich rozwój, trzeba stwierdzić, że Płock potrafił zachować względną równowagę między poszczególnymi dziedzinami kultury, jak się wydaje z ogólnych porównań, w stopniu większym, niż inne uprzemysławiające się miasta w Polsce, jak np. Ostrołęka czy Konin¹⁾. Przyczyny tego leżą, jak się wydaje, zarówno w tradycjach, jak też ambicjach kulturalnych Płocka, a także we właściwych kierunkach, choć nie zawsze w pełni realizowanych, polityki kulturalnej w mieście.

Nie analizując linii rozwojowych poszczególnych form odbioru masowego (radio, kina, telewizji i czytelnictwa) w Płocku, należy stwierdzić znaczny bardzo wzrost tej dziedziny konsumpcji kulturalnej, typowy dla miast w fazie szybkiego uprzemysłowienia.

Środowiskowe życie kulturalne, szczególnie cenne, gdyż angażujące bezpośrednio siły wewnętrzne środowiska, umożliwiające współudział nie tylko w odbiorze i organizacji, ale także w tworzeniu dóbr kulturalnych, w swych formach świetlicowych przed rokiem 1960 właściwie zamierało nie wypełnione wystarczającą treścią. Przekształcenie życia „świetlicowego” w życie „klubowe” wynikało z jednej strony z ogólnych założeń polityki kulturalnej w kraju, a z drugiej strony dyktowane było potrzebami środowiska, głównie młodzieży zarówno miejscowej, jak też przybyłej do miasta po pracę i naukę. Szybka realizacja tego zadania — unowocześnienie lokali, wprowadzenie nowych rozrywkowych, a także atrakcyjnych oświatowych form życia „klubowego” stworzyły nowe warunki środowiskowego życia kulturalnego w Płocku, które nie tylko nie wygasło, ale

wzmogło się, co trzeba stwierdzić niezależnie od oceny działalności poszczególnych klubów w różnych okresach ich istnienia.

Trzecia dziedzina kultury — kultura importowana, której napływ niepomiaralnie wzrósł w Płocku po roku 1960, jest wynikiem zabiegów organizacyjnych miasta, ażeby społeczeństwu płockiemu, o coraz wyższym poziomie wykształcenia i potrzeb kulturalnych, zapewnić jak najbardziej atrakcyjne pozycje ogólnonarodowej kultury teatralnej, muzycznej, plastycznej i zróżnicowane formy kultury rozrywkowej. Jest to ambitna i poważna akcja, wymagająca jednak zarówno umiejętności doboru repertuaru jak szeregu form pedagogizacji kulturalnej odbiorców. Osłabienie tej akcji w roku 1965 powinno mieć charakter przejściowy, gdyż ani wyjazdy indywidualne ani zbiorowe na imprezy do Warszawy i Łodzi nie zastąpią szerokiej roli społecznej teatru w sali „Przedwiośnia”. Kształcenie gustów teatralnych masowej publiczności płockiej prowadzi do przyszłego stałego teatru płockiego.

Perspektywy rozwoju miasta jako ośrodka kultury leżą w kształtowaniu się szerszych środowisk twórczych: literackiego, muzycznego, plastycznego, aktorskiego, rozszerzania się środowiska naukowego, a także środowiska dziennikarskiego wokół własnej gazety codziennej — dopiero wtedy rzeczywiście zostanie przezwyciężony prowincjonalizm kulturalny Płocka, który ciągle jeszcze na nim ciąży, mimo awansu miasta na stolicę Polskiej Petrochemii.

Ta wizja przyszłości, której drogi wyznaczają zarówno planowane, jak też spontaniczne procesy rozwoju kultury w mieście i w kraju, w znacznej mierze zależy również od realizacji zadań bieżących polityki kulturalnej Płocka, zadań szczegółowych i założeń ogólnych, wśród których najbardziej generalnym i najważniejszym jest wzmocnienie roli kultury w procesach integracji tworzącego się nowego społeczeństwa płockiego.

PRZYPISY

1) por. Dyzma Gałąz: Zakład przemysłowy jako czynnik przeobrażenia rejonu, *Kultura i Społeczeństwo* Nr 4, 1965.

2) Jakub Chojnacki: Płock 1966 w liczbach na przełomie tysiącleci, *Notatki Płockie* Nr 2/36, 1966, tabl. 59.

3) tamże, tabl. 30.

4) z niepublikowanych wyników badań Anny Preiss.

5) Zygmunt Skórzyński: *Między pracą a wypoczyn-*

kiem, Warszawa 1965. Wykorzystano niektóre ustalenia zawarte w tej pracy, zweryfikowane wynikami badań autorki, prowadzonych w środowisku robotników płockich w 1960 i 1965 r.

6) Irena Nowakowa: *Przemiany społeczno-kulturalne w miastach województwa warszawskiego*, *Kultura i Społeczeństwo*, Nr 1, 1966.

7) por. Władysław Markiewicz — *Spoleczne procesy uprzemysłowienia*, Poznań, 1962.